

Soru-Cevap

Zekâtı Hak Eden Kimsenin Zekâtı Alabileceği Maksimum Sınır

Shani Ayaz'a

Soru:

Esselamu Aleykum Şeyh, eğer vaktiniz varsa cevaplamanız için bir sorum olacaktı.

Bir kişi zekâtı ne kadar para alabilir. Örneğin bir kişinin evi yoksa, bir ev inşa edecek kadar para alabilir mi... Yoksa bir kişinin (zekâtı) ne kadar alabileceğinin bir sınırı var mıdır? Allah sizi mükafatlandırsın.

Cevap:

Ve Aleykumselam ve Rahmetullahi ve Berekâtuh.

Sorunuz, zekâtı hak eden kimsenin zekâtı alabileceği maksimum sınır hakkındadır...

Buna yönelik cevap, şeriatı zekâtı, hak sahibine verilecek maksimum miktarı açıklayan doğrudan bir nâssin olmadığıdır... Ancak Allahu Teala'nın şu kavlinde geçen; **إِنَّمَا الصَّدَقَاتُ لِلْفُقَرَاءِ وَالْمَسْكِينِ وَالْعَامِلِينَ عَلَيْهَا وَالْمُؤَلَّفَةِ قُلُوبُهُمْ وَفِي الرِّقَابِ وَالْغَارِمِينَ وَفِي سَبِيلِ اللَّهِ وَابْنِ السَّبِيلِ فَرِيضَةً مِّنَ اللَّهِ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ** “Sadakalar (zekât), Allah’tan bir farz olarak ancak fakirlere, yoksullara, zekât toplayan memurlara, kalpleri İslam’a ısındırılacak olanlara, kölelere, borçlulara, Allah yolundakilere harcamaya, yolda kalmışlara mahsustur. Allah pek iyi bilendir, hikmet sahibidir.” [Tevbe 60] sadakalar (zekâtlar) ayetinden, zekâtı hak eden kimseye verilen miktarı istinbat etmek mümkündür. Zira zekâtı hak edenler ayette, zekâtın onlara verilme sebebine delalet eden anlaşılır vasıflarla zikredilmişlerdir. Bu da onlara zekât vermenin, zekâtı hak edenler hakkında var olan bir vasıfla muaf olduğu anlamına gelmektedir. Dolayısıyla kendisine zekât verilen sınıf, onu hak ettiğini vasfeden kapsamda olduğu müddetçe verilir. Şayet bu vasfın ötesine geçerse verilmez:

- Örneğin: Fakir ve yoksullar, fakir ve yoksulluk vasfından dolayı zekâtı hak eden kimselerdir... Dolayısıyla onlara zekâtı verilecek maksimum sınır, onları zekâta muhtaç olmayacak yani onları zekâtı hak edenlerden yani fakirlik ve yoksulluk vasfından dolayı kendilerine zekât verilenlerden olmayacak şekilde zenginleştiren şeydir... Onlara bundan fazlasını vermek caiz değildir. Tabi bu miktar, kişiden kişiye ve bir durumdan başka bir duruma göre değişir...

- Örneğin zekât memurları, zekâtı toplamak için çalıştıklarından dolayı zekât alırlar... Yani bu kimselere, çalışmaları nedeniyle, yani zekât toplamak için gösterdikleri çabanın karşılığı olarak zekât verilir. Dolayısıyla devlet, onların ücretlerini gösterdikleri çabaya göre takdir eder. Şayet devlet onların ücretlerini belirlememişse, onlara ecir-i misil (işçinin çalışmasının veya yaptığı işin belli esaslara göre takdir ve tespit edildiği piyasa değeridir) üzerinden verilir... Bundan fazlası verilmez. Çünkü zekât, onlar için bir bağış değil, aksine emeklerinin karşılığıdır...

- Örneğin borçlu olanlara, borçlarının tamamını ödemeleri için zekat verilir ve bundan fazlası verilmez. Çünkü onlar, borç nedeniyle zekâtı hak etmektedirler. Şayet bu vasıf onlardan kalkarsa, zekâtı hak edenlerden olmazlar...

Tüm sınıflar için bu şekildedir. Dolayısıyla zekât verilme sebebinin vasfını belirleyen ve zekât sayesinde izale edilen şey zekâtı verilir.

Nitekim Hilafet Devleti'nde Maliye Kitabı'nın Zekâtın Verileceği Yerler bölümünde, yukarıda açıklanan bu anlamların bazılarına atıfta bulunmuştuk ki bu da aşağıdaki şekildedir:

(1- **Fakirler:** Fakirler; yiyecek, giyecek ve meskenden oluşan temel ihtiyaçlarını karşılayacak yeterlilikte mala sahip olmayan kimselerdir. Kim, sayılan temel ihtiyaçları karşılayabilecek miktardan daha az mal varlığına sahipse fakir sayılır. Ona zekât vermek helal olur ve onun da zekât alma hakkı vardır. Bu kişilere fakirliğini ve ihtiyacını giderecek miktarda zekât verilmesi caizdir.

Allahu Teala, zenginlerin zekât almalarını haram kılmıştır. Ahmed ve Ashab'ı Sünen'de, Abdullah İbn Amr'dan: Allah'ın Rasulü Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in şöyle dediği rivayet edilmiştir: **“Sadaka, zengine ve çalışıp kazanma gücü olan kimselere helal olmaz.”** Eğer çalışıp kazanabileceği bir iş bulamazsa fakir sayılır. Zengin, başkasına muhtaç olmayan, temel ihtiyaçlarından daha fazla geliri olan kimse demektir. Kime zengin denildiğini açıklayan hadisler vardır. Abdullah İbni Mesud'dan, Allah'ın Rasulü Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in şöyle dediği rivayet edilmiştir: **“إلا ما من أحد يسأل مسألة، وهو عنها غني، إلا جاءت يوم القيامة كدوحاً، أو خدوشاً، أو خموشاً في وجهه. قيل: يا رسول الله، وما غناه، أو ما يغنيه؟ قال: خمسون درهماً، أو حسابها من الذهب”** Kendisini dilenmekten alıkoyacak kadar zenginliğe sahip olduğu hâlde dilenen bir kimse, kıyamet gününde dilencililiğinin derecesine göre, yüzü yara bere içerisinde, yüzünde izler olduğu halde gelir.” Denildi ki: “Ey Allah'ın Rasulü! Onu zengin yapan veya zengin olmasının ölçüsü nedir?” Allah'ın Rasulü şöyle dedi: **Elli dirhem veya elli dirhem değerinde altına sahip olmak.**” [Beş (hadis kitabı) rivayet etmiştir.] Kimin yiyeceği, giyeceği ve evi varsa, ailesinin, çocuklarının ve hizmetçisinin nafakasını karşılayabilecek miktarda mal varlığından fazla olarak elli dirhem gümüşe yani 148,75 gram gümüşe veya 148,75 gr gümüşe eş değer altına sahip olursa zengin sayılır. Dolayısıyla bu kimsenin, zekât alması caiz olmaz.

2- **Miskinler:** Miskinler, hiçbir şey bulamayan, yokluğun kendilerini barındırdığı ve insanlardan da isteyemeyen, (dilenmeyen) kimselere denir. Ebu Hureyra'dan Allah'ın Rasulü Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in, şöyle dediği rivayet edilmiştir: **“ليس المسكين الذي يطوف على الناس، ترده القمة واللقتان، والتمرة والتمرتان، ولكن المسكين الذي لا يجد غنى يغنيه، ولا يفطن به فيتصدق عليه، ولا يقوم فيسأل الناس”** İnsanları çokça dolaşan ve insanların kendisine bir iki lokma veya bir iki hurma verdiği kimse miskin değildir. Ancak miskin, kendini zengin edecek bir mal bulamayan, hali anlaşılıp da kendisine sadaka verilmeyen, insanlardan da bir şey istemeyen kimsedir.” [Müttetekun Aleyh.] Miskin, fakirden farklı kimsedir. Zira Allahu Teala, şöyle buyurmuştur: **“أَوْ مُسْكِيناً ذَا مَتْرَبَةٍ”** Yahut yerde sürünen bir miskine.” [Beled 16] Yani açlıktan ve çıplaklıktan dolayı toprağa yapışmış kimse demektir. Miskine zekât vermek ve onun da zekât alması helaldir. Miskine temel ihtiyaçlarını gidermeye yetecek ve onu miskinlikten kurtaracak kadar zekât vermek caizdir.

3- **Zekât memurları:** Bunlar, kendilerine zekât farz olan kimselerden zekât almak veya zekât almaya hak kazananlara aldıkları zekâtı dağıtmak üzere görevlendirilmiş olan zekât toplayıcılarıdır. Zekât toplamalarına veya dağıtmalarına karşılık olarak zengin dahi olsalar bunlara zekâttan verilir. Ubeyd, Ata İbn Yesar'ın şöyle dediğini rivayet etmiştir: Allah'ın Rasulü Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle demiştir: **“لا تحل الصدقة لغني إلا لخمسة: عامل عليها، أو رجل له جار فقير تصدق عليه بصدقة فأهداها إليه، أو غار، أو مغرم”** Beş kişi dışında zekât, zengine helal değildir: Zekâtı toplamakla görevli olan, sadaka malını kendi parası ile satın alan, fakir komşusuna sadaka verip de fakir komşusu tarafından kendisine hediye verilen, Allah yolunda gazveye çıkan ve borçlu olan kimse.” Busr İbn Saîd'den şöyle rivayet edilmiştir: “Sa'di el-Malik'in oğlu dedi ki; Ömer beni sadaka işi ile görevlendirdi. Görevimi tamamladıktan sonra aldıklarımı Ömer'e verdim. Bana yaptığım işin karşılığını almamı emredince ona “Ben bu işi Allah için yaptım.” dedim. Ömer: “Sana verdiğimi al. Rasulullah Sallallahu Aleyhi ve Sellem zamanında, ben de aynı işle görevlendirildim ve bana yaptığım işin karşılığını verince ben de senin söylediğin gibi söyledim. Bunun üzerine Allah'ın Rasulü Sallallahu Aleyhi ve Sellem bana şöyle dedi: **“إذا أعطيت شيئاً من غير أن تسأل فكل وتصدق”** İstemediğin halde sana bir şey verdiğimde onu al, hem ye hem de ondan tasadduk et.” [Müttetekun Aleyh.]

4- **Müellefe-i Kulub (Kalpleri İslâm'a Isındırılmak İstenenler):** Bunlar lider, komutan veya kahramanlar gibi toplum üzerinde etkili olan ve henüz kalplerine iman yerleşmemiş kimselerdir. Halife veya valiler, tıpkı Rasul Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in Ebu Süfyan, Uyeyne İbn Hısn, Ekra' İbn Habis ve Abbas İbn Mirdas gibilerine zekât malından verdiği gibi kalplerini İslâm'a ısındırmak, imanlarını kökleştirmek, İslâm'ın ve Müslümanların maslahatına onları kullanmak veya topluluklarına etki etmelerini sağlamak maksadıyla zekât malından onlara verirler. Amr İbn Tağleb'den şöyle rivayet edilmiştir: أن رسول الله صلى الله عليه وسلم أتى بمال، أو سبي فقسمه، فأعطى رجلاً، وترك رجلاً، فبلغه أن الذين ترك عتبا، فحمد الله، ثم أتى عليه، ثم قال: أما بعد، فوالله إني لأعطي الرجل، وأدع الرجل، والذي أدع أحب إليّ من الذي أعطي، ولكنني أعطي أقواماً، لما أرى في قلوبهم من الجزع والهلع، وأكل أقواماً إلى ما جعل الله في قلوبهم من الغنى والخير "Allah'ın Rasulü Sallallahu Aleyhi ve Sellem, bir mal veya esir ile geldi ve bazı adamlara vererek bazılarına da bir şey vermeyerek onu insanlar arasında dağıttı. Terk edilenlerin bu işten memnun olmadıklarını kendisine bildirdiler. Bunun üzerine Allah'ın Rasulü, Allah'a hamdetti, O'nu övdü ve ardından şöyle dedi: **Allah'a yemin olsun ki ben bir adama (zekât malından pay) verdim, bir adama ise vermedim. Kendisine pay vermediğim kişi bana, pay verdiğim kişiden çok daha sevimlidir. Ancak, ben kavimlere, kalplerinde gördüğüm tereddütten, endişeden dolayı pay verdim. Allahu Teala'nın kalplerini hayırla ve zenginlikle doldurduğu kimseler ise verdiklerimden daha hayırlıdır.**" [Buhari rivayet etti.]

Müellefe-i kulubu oluşturan bu grup insanlara ancak Müslüman oldukları zaman zekât verilir. Çünkü kafire zekât verilmez. Bu da Rasul Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in Muaz'ı Yemen'e gönderirken söylediği şu kavbinden dolayıdır: فاعلمهم أن الله افترض عليهم صدقة في أموالهم، تؤخذ من أغنيائهم، وترد على فقرائهم **"Allah'ın, zenginlerinden alınıp fakirlerine verilmek üzere mallarına zekâtı farz kıldığını onlara bildir..."** [Buhari, İbn Abbas kanalıyla rivayet etmiştir.]

Yine müellefe-i kuluba zekâtın verilebilmesi için zekât vermeyi gerektirecek bir illetin bulunması gereklidir. İlet ortadan kalktığı zaman da İslâm'ın güçlenip kuvvetlenmesinden ve yayılmasından sonra Ebu Bekir ve Ömer'in, müellefe-i kuluba zekât vermekten vazgeçtikleri gibi bunlara zekât verilmez.

5- **Köleler:** Bunlar, köleleştirilmiş olan kimselerdir. Kölelikten kurtulabilmeleri için mukateb/sözleşmeli oldukları zaman bunlara zekât verilir. Bu amaçla zekât parasıyla hürriyetlerini satın alırlar. Sözleşmeli olmadıkları zaman ise serbest bırakılırlar. Ancak, günümüzde köleleştirilmiş insanlara rastlanılmaz.

6- **Borçlular:** Bunlar, birtakım kimselerin özel çıkarlarını gerçekleştirmek, bir diyeti ödemek veya toplum içerisindeki durumunu düzeltmek için başkalarına kefil olmak suretiyle borç altına girmiş, borçlandırılmış olan kimselerdir.

Toplum içerisindeki durumunu düzeltmek veya bir diyeti karşılamak amacıyla, başkasına kefil olmak suretiyle borç altına giren kimselere gelince, zengin de olsalar fakir de olsalar bunlara zekât verilir. Borcundan fazla olmamak şartıyla, borcunu karşılayabilecek miktarda ödeme yapılır. Enes'ten, Nebi Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in şöyle dediği rivayet edilmiştir: **إِنَّ الْمَسْأَلَةَ لَا تَحِلُّ إِلَّا لثَلَاثَةٍ، لِذِي فَقْرٍ مُدَقِّعٍ، أَوْ لِذِي غَرَمٍ مُمِظَعٍ، أَوْ لِذِي دِمٍّ مَوْجِعٍ** “**Üç durumun dışında, dilenmek helal değildir. Düşkün bir haldeki fakirlik, aşırı derecede borçluluk, rahatsızlık veren bir kan sahipliği.**” Müslim, Ebu Davud ve Nesai, Kubeysa İbn Muharik el-Hilali'nin şöyle dediğini rivayet etmişlerdir: **فَاتَّيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، أَسْأَلُهُ فِيهَا، فَقَالَ: أَقْمُ حَتَّى تَأْتِنَا الصَّدَقَةُ، فَتَحْمَلَتْ حِمَالَةً، ثُمَّ قَالَ: يَا قَبِيصَةَ، إِنْ الْمَسْأَلَةَ لَا تَحِلُّ إِلَّا لِأَحَدٍ ثَلَاثَةٌ: رَجُلٌ تَحْمَلُ حِمَالَةً، فَحَلَّتْ لَهُ الْمَسْأَلَةُ حَتَّى يَصْبِيَهَا، ثُمَّ يَمْسِكُ، وَرَجُلٌ أَصَابَتْهُ جَائِحَةٌ اجْتَاحَتْ مَالَهُ، فَحَلَّتْ لَهُ الْمَسْأَلَةُ حَتَّى يَصِيبَ قَوَاماً مِنْ عَيْشٍ، أَوْ قَالَ سِدَاداً مِنْ عَيْشٍ، وَرَجُلٌ أَصَابَتْهُ فَاقَةٌ حَتَّى يَقُولَ ثَلَاثَةٌ مِنْ ذَوِي الْحِجَا مَنْ قَوْمِهِ لَقَدْ أَصَابَتْ فَلَانًا فَاقَةً، فَحَلَّتْ لَهُ الْمَسْأَلَةُ حَتَّى يَصِيبَ قَوَاماً مِنْ عَيْشٍ، أَوْ قَالَ: سِدَاداً مِنْ عَيْشٍ، فَمَا سِوَاهُنَّ فِي الْمَسْأَلَةِ يَا قَبِيصَةَ، فَسُخِّتْ يَأْكُلُهَا صَاحِبُهَا سُخْتاً** Bir keresinde, kefaletten dolayı ağır bir borç altına girmiştım. Bu nedenle, Allah'ın Rasulü Sallallahu Aleyhi ve Sellem'e gelerek, “Ondan sadaka istemek zorunda kaldım. Allah'ın Rasulü, “biraz bekle, otur! Bize zekât malı getiren olur, sana vermelerini emrederiz” dedi. Sonra şöyle dedi: **Ey Kubeysa! Şu üç hâlin dışında dilenmek helal değildir: Bir kimseye kefil olmak suretiyle borçlanan kimseye kefaleti yerine getirinceye kadar, bir afet nedeniyle serveti helak olan kimse, yaşamasına yetecek veya geçimini düzeltecek mala kavuşuncaya kadar kendisine bir**

darlık isabet eden kimse. Kavminden akıl sahibi üç kişi kalkıp falan kişinin başına bir darlık geldi ve ona istemek helal oldu, derler. Yaşamaya yetecek veya geçimini düzeltecek miktarda istemek, böylesi bir kişiye helal olur. Bunların dışındaki isteme, (dilencilik) ey Kubeysa! Sahibinin yemiş olduğu bir haramdır.”

Başkalarının özel çıkarları için kefalet altına girmiş olan kimselere gelince, fakir oldukları zaman veya fakir olmadıkları hâlde, borcunu ödeyemeyecek durumda olan kimselere borçlarını ödeyebilecekleri miktarda zekât verilir. Ancak, kefil oldukları borcu ödeyebilecek kadar zengin iseler zekât verilmez. Çünkü zenginlere zekât helal değildir.

7- Allah Yolunda Savaşanlar: Bunlar, cihatta olan kimselerdir. Ordunun oluşturulması, silah sanayisinin veya fabrikalarının kurulması için kendilerine ihtiyaç olan kimseler de bu guruba girerler. Kur'an'da nerede **“Allah yolunda”** ifadesi geçiyorsa bu ifade ancak cihat anlamında kullanılmaktadır. Dolayısıyla cihat ve cihatla alakalı hususlar için zekât verilir. Bu, belli bir miktar ile sınırlandırılmaz. Zekâta hak kazananların çıkarları için, Halifenin görüşüne göre cihatta olanların bir kısmına veya tümüne zekât verilir. Ebu Davud, Ebu Said'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: Allah'ın Rasulü Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle demiştir: لا تحل الصدقة لغني إلا في سبيل الله... **“Allah yolunda savaşan bir kimsenin dışında zengin olanın zekât alması helal değildir.”** Bir başka rivayette ise şöyle demiştir: ... أو لغازٍ في سبيل الله... **“...Allah yolunda gaza eden...”**

8- Yolda Kalmış Kimseler: Bunlar, yolculuk esnasında herhangi bir sebep ile yolda kalmış olup memleketine dönemeyen kimselerdir. Az da olsa çok da olsa memleketine dönmesine yetecek kadar yol ücreti ve yolda yapacağı harcamalara karşılık zekât verilir. Memleketinde zengin bir kimse olsa dahi yolda kalmış zengin kimselere de zekât verilir. Bu da Rasul Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in şu kavbinden dolayıdır: ... لا تحل الصدقة لغني إلا في سبيل الله، ... **“Zengine sadaka helal değildir. Ancak Allah yolunda cihat edenler veya yolda kalmışlara veya... verilir.”** [Ebu Davud, rivayet etti.]

Ayette zikredilen bu sekiz sınıfın dışındakilere zekât vermek caiz değildir. Buna göre, cami yapımına, hastanelere veya diğer hayır kurumlarına veya devlet işlerinden herhangi bir işe veya cariyeye zekât verilmez. Çünkü zekât, Kur'an'da isimleri sayılan sekiz sınıfın mülkü olup başkaları bu mülke ortak olamazlar

Bu sınıfların çıkarlarını gerçekleştirmek üzere Halife, tıpkı Allah'ın Rasulü Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in ve ondan sonra Halifelerinin yaptıkları gibi uygun gördüğü biçimde bunlara zekât verme hakkına sahiptir; Halife'nin, bu sınıfların maslahatına gördüğü durumlara göre zekâtı bu sekiz sınıfa dağıtması caiz olduğu gibi bunlardan yalnızca bir gruba da dağıtabilir. Eğer bu sekiz sınıftan kimse bulunmazsa zekât, ihtiyaç duyulduğunda harcanmak üzere Beytu'l Mâl'de ve Sadakalar Divanı'nda, muhafaza edilir. Ebu Ubeyd, İbni Abbas'ın sadakalar hakkında şöyle dediğini rivayet etmiştir: “Sekiz sınıftan bir sınıfa zekât verdiğin zaman...” Aynı şekilde Ata ve Hasen, Malik'ten şunu naklederler: “Bize göre sadakaların taksimi, valinin içtihadına göre olmalıdır. Hangi sınıfın ihtiyacı varsa valinin görüşüne göre bu sınıfa verilir.”) Hilafet Devleti'nde Maliye Kitabı'ndan aktarılanlar bitti.

Umarım bu kadar yeterli olmuştur. Bilen ve hüküm verenlerin en hayırlısı Allah'tır.

**Kardeşiniz
Ata İbn Halil Ebu Raşta**

**H. 17 Şaban 1441
M. 10/04/2020**

Cevaba, Emir'in (Allah onu korusun) aşağıdaki web sitesinden bağlanabilirsiniz:

<http://archive.hizb-ut-tahrir.info/arabic/index.php/HTAmeer/QAsingle/4027/>